
Daniela Kapitáňová

AZ Ő KOMÁROMUK ÉS AZ ÉN TRIANONOM

A szlovákok körében a „Komárno” szót szinte kötelező hangsúly kíséri: erős magyar akcentussal ejtik ki, amit mindentudó mosoly követ, majd rezignált sóhaj, mely igazából azt jelenti, hogy: *ó, azok a magyarok!* Ez megszokott, mindennapi viselkedés, és éppúgy irritál, mint magyar megfelelője: *Tótok?* Enyhe megvetéssel kiejtve, amit mindentudó mosoly követ, majd rezignált sóhaj. Jelentése: *mi mást várhatnánk el ezektől?!*

Ennek a két hanghordozásnak az összeütközése – az, amiről nem beszélünk, viszont amit annál erősebben átélünk – Komárom központjában egy világraszóló különlegességet hozott létre. Ugyanis az intolerancia valódi emlékművét állítottuk fel itt. Szabadon megtekinthető, ingyenes, hölgyeim és uraim, tessék felnézni, az egykori szocialista szakszervezetek házának – ma a nemzetébresztő Matica slovenská¹ épületének – tetején a kölcsönös szlovák–magyar gyűlölködés megtestesülése emelkedik. Körülbelül három méter magas, és hogy időtálló legyen, bronzból öntötték ki. Hivatalosan: *Cirill és Metód emlékműve*. Valójában: *Akkor is a mi elképzelésünk szerint lesz minden!* Ennek a fém felkiáltójelnek az árnyékában a békére törekvő együttélés minden kinyilatkoztatása feleslegessé lesz, mint orgona a falusi mulatságon.

A politikai korrektség időszakában azonban erről nem szokás beszélni. Még mi is, akik minden közhelyet kigúnyolunk, mi is azt ismételtjük, hogy valójában nem létezik semmiféle nemzetiségi ellentét köztünk, azt csupán mesterségesen hívják életre rossz és csúnya egoista céljaik érdekében rossz és csúnya egoista politikusok. Ezzel pedig azt mondjuk: mi nem vagyunk felelősek semmiért, csakis ők, a politikusok. És ez még hitelesen is hangzik, hiszen manapság ki tulajdonítana akár egyetlen jó tulajdonságot is a politikusoknak?!

Nos, így válik színesebbé a következő idilli forgatókönyv: az egyszerű szlovák ember és az egyszerű magyar ember egy üveg bor mellett üldögél, veregetik egymás vállát, és (tolmács nélkül) bizonygatják saját jóhiszeműségüket. Egyszer csak megszólal a fujara, és a kéményből berepül Slota-sáttán, miközben a porból, cimbalom kísérelőhangjai mellett, felbukkan Duray-

Belzebub. Mindketten a szemüket forgatják, Slota táncol, Duray néhány taktus erejéig a csárdást járja, majd (saját anyanyelvükön) ördögien ravasz beszédükkel megzavarják az ártatlan borivók egészséges észjárását. A pokolfajzatok jól végzik munkájukat, az egyszerű szlovák az egyszerű magyarral előbb összevész, később össze is verekedik, Slota és Duray sátáni módon felkacagnak, elégedetten dörzsölgetik a kezeiket, majd kénés bűz kíséretében eltűnnek, ki-ki a saját útján. A felborított asztal és a széttörött poharak mellől értetlenül állnak fel áldozataik, és a fejüket ingatják: *hogyan történhetett mindez?! Miután a kén bűze eloszlik, sitty-sutty, újra elégedetten és tolmács nélkül iszogatnak tovább.*

De sajnos nem így van. A szlovákok és a magyarok közti ellentétnek sokkal mélyebbre nyúlnak a gyökerei, mint a politikusok felszínes manipulációja. Olyan mélyre, hogy képes volt egyedül felállítani az intolerancia említett emlékművét, ami még ma is örömet okoz neki. Cirill és Metód szobrát annak szemléltető példajaként ragadtam ki, amiről beszélni szeretnék, ezért most visszatérek történetéhez.

A Matica úgy döntött, hogy felállítja Cirill és Metód emlékművét. Döntését néhány történész feltételezésével indokolta, akik szerint a hittérítők Komáromtól nem messze keltek át a Dunán. A maticások felkérték a város vezetését, hogy megfelelő és méltó parcellát biztosítsanak a számukra, a városatyák elképzelései közül azonban egyiket sem ítélték megfelelőnek és méltónak. A patthelyzetet úgy oldották meg, hogy a szoborcsoportot saját székházuk tetején helyezték el.

Körülbelül így írhatók le formálisan az események, és az ilyen óvatos megfogalmazás ellen valószínűleg egyik fél sem tiltakozna. Azonban mindenki, aki itt él, sőt mindenki, aki Szlovákiában él, tudja, hogy teljesen másról volt szó, mint kifejezni a tiszteletet a szaloniki keresztény szentek iránt. Hogy itt *a terület saját zászlókkal való megjelöléséről* volt szó. Mert Komáromban ez így van. A szobrokat itt nem művészi alkotásként állítják fel, hanem mint tankok makettjeit a vezérkar katonai térképén. A szobrok a megszerzett területről beszélnek. De hogy igazságos legyenek, ez nem komáromi találmány. Így tettek lelkesen (mindenhol) a kommunisták és azok is (nem tudom, hogy vajon mindenhol), akik előttük voltak hatalmon. Bár az ember azt gondolná, hogy ez a mai korhoz már nem illik... hiszen kellemetlen dohszagot áraszt.

Az, amit a szoborcsoportba belekódoltak a maticások, körülbelül így hangzik: *míg ti a mongol pusztákon hajszolódtatok, mi, keresztény szlovákok, már régen itt voltunk. Ez a mi szlovák udvarunk!* Az, amit Komárom város-

atyái a méltó hely biztosításának megtagadásához csatoltak, szavakba öntve így hangzik: *ezt a földet mi tettük termékennyé, itt található őseink sírjai, és ti itt nem fogjátok felállítani totemjeiteket. Ez a mi magyar udvarunk!*

Mikor a környéken járok, mindig az jut eszembe, hogy mit gondolhatnak azok, akik ezt a játszmát lejátszották? Hogyan viselkednek a két oldal képviselői, ha elhaladnak a szobrok mellett? Győzedelmes mosoly ül ki az arcukra? Könyökükkel oldalba bökkik a társukat, és jelentőségteljesen felhúzzák a szemöldöküket? Sőt, saját magukra kacsintanak? Úgy érzik magukat, mint egy olyan csoport tagja, amelyik kibabrált a másikkal? Jó érzés tölti el őket? Valóban jó érzés? És főleg: *számukra a dohszag nem bűdös, hanem illatos?*

Tudom, hogy egy tabutémát nyitottam meg. De éppen azért, mert itt születtem, és lényegében itt éltem le életemet, tudatosítom azt is, hogy valakinek végre néven kell neveznie a dolgokat, ki kell nyitnia az ablakokat, és meg kell próbálnia kiszellőztetni. Abban reménykedtem, hogy ezt valaki megteszi helyettem, és én csatlakozom az idill ezen kiszínezőjéhez. Nem így történt. Tehát nem marad más számomra, mint folytatni, ha már egyszer elkezdtem.

A magyar–szlovák kapcsolatok

Első tabu: *a szlovák nyelv Komáromban*

A történelem folyamán Komárom mindig csak magyar nyelvű volt. Ha nem hisznek nekem, nézzék meg a temető legrégebbi részét, és akár Schlie-mann-ná is válhatnak, szlovák feliratot akkor sem találnak. Azok csupán hozzávetőlegesen a negyvenes években jelennek meg, de főleg csak a Békéscsaba és környékbeli szlovákok betelepülése után, az ötvenes években. És mint tanultuk, a nyelv sokkal szélesebb összefüggések hordozója, mint a pusztá kommunikáció. Az összetartozás és a folyamatosság alapvető érzését adja nekünk. Identitást kapunk általa. Ezt azonban az itt élő magyarok esetében 1920. június 4-én a versailles-i Nagy Trianon kastélyban megsértették. De facto egy másik országban találták magukat, és nyelvük újabb funkciót kapott: virtuális területté vált. Ahol ezen a nyelven beszéltek, még mindig Magyarországnak számított.

Második tabu: *Trianon*

Nemcsak a nyelvben hordozták azonban magyarságukat a városlakók, hanem a szívükben is, ami ugyan kicsi, de nagyon fontos hely. Ha most újra felosztanák Európát, és valaki egy piros vonalat húzna a térképen, hogy Kijevtől Ruttkáig minden ukrán lesz, ezt tiszteletben tarthatnánk, viszont az egész nagy történelmet és az egész kis, személyes történelmet nem törölnénk ki a szívünkéből. Vagy igen? Mi igen? És ez az egyszerű, egy-
mondatos igazság nálunk kimondhatatlanná lett. Ha rászánnánk magunkat a kimondására, ha legalább beszélünk róla, és nem fognánk fel úgy szinte, mint hazaárulást, máris frissebb levegőt lélegezhetnénk.

Szlovák–magyar kapcsolatok

Harmadik tabu: *a szlovákok Komáromban*

Az ötvenes években ún. „szlovák injekció”-kat küldtek erre a vidékre. Az ilyen injektálás körülbelül úgy nézett ki, hogy nagyszüleinket és szüleinket ide telepítették, többnyire az ő hozzájárulásuk nélkül. Voltak olyanok is, akik politikai büntetésül kapták. És amiképp a magyar állam folytonosságát megtörte Trianon, senki sem törődött azzal, hogyan törik meg az átvezényelt szlovákok személyes identitása. Bár technikailag saját államuk területén voltak, hátszág nélkül maradtak. Tudom, miről beszélek. Édesanyám túrócszentmártoni, édesapám zólyomi volt. Mikor azt mondták, „otthon”, *arra* a vidékre gondoltak, nem *erre*. Nem találták meg itt azt, ami az otthont otthonná teszi, nagynéniket, nagybácsikat, osztálytársakat, szomszédokat, akiket ismernek születésüktől a halálukig... Ahogyan az itt élő magyarok egy idegen országban érezték otthon magukat, ők a sajátjukban voltak idegenek. És túlságosan sebezhetőek. Nem volt sok választásuk: vagy felvértezték magukat nacionalizmussal, vagy beilleszkedtek. Sehol sem fogadták őket lelkesen, magyar barátokat csak a személyes szimpátiának köszönhetően szereztek. Az itt élő szlovákokat ösztönösen „sajátjaiként” kezelték. Az emigráció szindrómája.

Aztán jöttünk mi, az ő gyermekeik, akik itt születünk, és gépiesen továbbvittük különválasztott kapcsolataikat. Ez pedig a mi folytonosságunk volt. Számunkra azonban az „otthon” már *itt* van. Gyermekeink számára ez már teljesen magától értetődő, hiszen születésüktől fogva itt vannak nénikéik, bácsikáik, osztálytársaik, szomszédjaik és... halottaik. Személyes ba-

rátokat a másik oldalról még mindig csak a kölcsönös egyéni szimpátiának köszönhetően szereznek, az elkülönítettség nem szűnik, csak az emigráció szindrómája tűnt el. Csakhogy éppen ez hívta elő a múlt dohszagú kísérteit.

Negyedik tabu: *Kié ma Komárom?*

Erre a kérdésre egyszerű válasznak kellene következnie: Komárom közös. Ez azonban nem igaz. Még mindig magyar; nem a magyarul beszélő többség számára, hanem a városvezetés számára, akik kényszerítően így mutatják be. *Így jelölik*. Szobrokkal, emléktáblákkal, a polgármester magyar nyelvű sajtótájékoztatóival, az ő történelmükről szóló konferenciákkal, múzeumi kiállításokkal... Mintha így adnák tudtul, hogy *ők kitartanak*. Nem hiszem, hogy jól csinálják.

Elidegenítik azokat, akik saját hozzájárulásuk nélkül születtek itt, és biztosan örömmel éreznék, hogy ez az ő otthonuk is, hogy összetartozunk, és hogy büszkéek lehetünk a *mi* Komáromunkra. (Nosztalgiával gondolok arra a fiatal kínai lányra, aki a kanadai Torontóban útbaigazított: „Itt nem veszhetsz el, úgy építettük utcáinkat, hogy senki se tévedjen el.” *Mi.*)

Az első lépés a kölcsönös megértéshez vezető úton éppen az lehet, hogy a szlovákok végre elismerik, ez a terület mindig magyar volt, és mi csak politikai okokból kerültünk ide, mire második lépésként a magyarok azt mondják: örülünk, hogy itt vagytok, ez gazdagabbá tesz minket.

Merthogy amíg nem történik valami ehhez hasonló, az a viszály, aminek a tétje, hogy a Cirill és Metód-szoborcsoport vajon a jobb vagy a bal oldalon álljon-e, mindig a gyűlölködés metaforája lesz, nem pedig a legfeljebb Ezópushoz méltó béka-egér harc.

Emlékeznek az *Üzlet a korzón*² befejező jelenetére? A filmbeli álomban az árjásító a zsidó kereskedőnővel együtt ül egy hintóban, örömmel integetnek a mosolygós polgártársaknak, mindenhol béke, szeretet és megértés uralkodik.

Valahogy úgy képzelem el, hogy a város polgármestere elmegy a maticásokhoz, elmondja, mennyire sajnálja, hogy nem értették meg egymást, és felkéri őket, maguk jelöljenek ki egy helyet, ahol Cirill és Metód állni fog. A maticások meghajolnak és kijelentik, hogy semmi esetre sem szeretnének provokálni senkit, és mivel állítólag a tesszaloníkiek Komárom városán kívül gázoltak át, ott állítják fel az emlékművüket. A polgármester ezt határozottan elutasítja. A maticások kitartanak álláspontjuk mel-

lett. És végül úriemberek módjára megegyeznek, és öröm tölti el őket, hogy így történt.

Túlságosan naiv elképzelés? Egyelőre.

Az én Komáromom

Mikor ennek az esszének a megírására készültem, úgy gondoltam, hogy majd amolyan „nyugalmas” mesélés lesz a *városomról*. Hiszen ismerik, pár vidám történet a gyerekkorból, az első szerelmek, az első kudarcok, az első felemelkedések, és mindez egy kis járési székhely kulisszái előtt. Majd rövid történelmi kirándulás, néhány híres szülött és néhány kevésbé híres, esetleg hírhedt... A végére pár humoros megjegyzés és meghívás a városba. Semmiféle tabu, semmiféle szélvihar, csak ízléses zsánerképek. *Így élünk elégedetten egy pohár házi bor mellett*. Nem ez történt, merthogy ez már tényleg az *én városom*, és úgy döntöttem, harcolok a nemzetiségi viták város kipárolgásai nélküli levegőért.

De Önök csak jöjjenek!

Ha elfogadják a meghívást, megmutatom az *én Komáromom*:

A Vág és a Duna összefolyásától nem messze állunk meg, és Önök megérezhetik e két folyó összekapcsolódásának nagyságát, megcsodálhatják egybeolvadásukat egy új, hatalmas, fenséges mederbe.

Megnézzük az Európai Unió legcsúnyább épületét, amit a szovjet hadsereg hagyott hátra, egykor az ő művelődési házukként működött, és garantálom, hogy nevetni fognak.

Egy játszóparkban fémtörpéket mutatok Önöknek, melyek közül az egyik gyerekkoromban az „órangyalka” képzetével kapcsolódott össze, és ha nem tévedek, ez volt a legelső gyerekszerelmem.

Végigsétálunk az erődrendszeren, egyedülálló európai emlékmű, amit környezetvédelmi szempontból az oroszok aknáztak alá, mikor a megszállás után húsz évre itt rendezkedtek be.

Megmutatom a zsidó menház egyik tégláját, ahová tintás ceruzával, ódivatú betűkkel magyar nyelven azt írták fel: *Isten irgalmazz!*, és mellé a dátumot: 1942.

Sétálgatunk majd a temetőben, ahol síremlékek különös római szubkultúrájával – üvegházakkal találkozunk.

Az újkori látványosságra – az Európai udvarra – nyíló teraszon elfogyasztunk egy kapucsínót, és aztán az elbűvölő szecessziós víztorony alatt

ti parkban pihenünk, mely toronyról azt hittem egykor, hogy benne alszik Csipkerózsika.

A Vág melletti csárdában meghívom Önöket egy pikáns halászlére, és csípni fognak minket a szúnyogok. Az előtt a ház előtt búcsúzunk majd el, ahol lakom, és ahol egy emléktábla emlékeztet arra, hogy itt nőtt fel a magyar író Jókai Mór. És Önök egy szarkasztikus megjegyzést tesznek, miszerint ha továbbra is ilyen szentimentálisan fogok írni, én biztos, de tényleg biztos, hogy semmilyen emléktáblát nem kapok.

BEKE ZSOLT fordítása

JEGYZETEK

¹ Matica slovenská: 1863-ban alakult szlovák közművelődési egyesület. (A ford.)

² Üzlet a korzón: Ján Kadar és Elmar Klos Oscar-díjas filmje (1965). (A ford.)